

ŚREDNIOWIECZNE RYNKI ATRAKCYJNĄ I INDYWIDUALNĄ PRZESTRZENIĄ PUBLICZNĄ MAŁYCH MIAST WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

MEDIEVAL MARKET SQUARES AS INDIVIDUAL AND ATTRACTIVE PUBLIC SPACE OF SMALL-SIZED TOWNS IN OPOLE VOIVODESHIP

Monika Ewa Adamska

dr inż. arch.

Politechnika Opolska
Wydział Budownictwa
Katedra Budownictwa i Architektury

STRESZCZENIE

Na terenie województwa opolskiego znajduje się 35 miast, wśród których 23 liczy mniej niż 10 tys. mieszkańców. Większość miast województwa wyróżniają średniowieczne układy staromiejskie z zachowaną zabytkową strukturą i centralnie położonymi placami rynkowymi. W artykule scharakteryzowano wybrane rynki małych miast województwa, analizując ich cechy przestrzenne i funkcjonalne, oraz przedstawiono walory kulturowe, estetyczne i społeczne stanowiące o ich indywidualności i atrakcyjności. Wskazano też obszary problemowe i zjawiska negatywne zakłócające pozytywny wizerunek rynku.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, rynek, województwo opolskie.

ABSTRACT

There are 35 towns within Opolskie Voivodeship, among which 23 have population of less than 10.000 inhabitants. Most of these towns distinguish medieval old town structures with preserved historic development and centrally located market squares. In the article chosen market squares of small-sized towns are characterized with the analysis of their functional and spatial features along with cultural, esthetic and social qualities, which constitute their individuality and attractiveness. This study also indicates problem areas and negative phenomena which break positive image of the market square.

Key words: market square, Opolskie Voivodeship, public space.

1. WPROWADZENIE

Województwo opolskie, obszarowo najmniejsze w Polsce, zajmuje powierzchnię 9412 km², co stanowi ok. 3% powierzchni całego kraju. Liczba jego mieszkańców wynosi nieco ponad 1 milion, a gęstość zaludnienia 107 osób/km² przy średniej krajowej 123 osób/km². Położone w południowo-zachodniej Polsce, w większości na terenach nizinnych, w dorzeczu Odry, województwo graniczy od południa z Republiką Czeską. Opolszczyzna to region o złożonej historii; panowali tu Piastowie, królowie czescy i austriaccy Habsburgowie, w połowie XVIII w., jako część Śląska, została włączona do państwa pruskiego, a następnie do Niemiec. W obecnych granicach administracyjnych województwa większość obszarów stanowi zachodnią część Górnego Śląska, około 20% należy do Dolnego Śląska, a północno-wschodnie krańce województwa należą historycznie do Wielkopolski. Na terenie województwa opolskiego zlokalizowanych jest 35 miast, średniowieczne układy staromiejskie 23 miast wpisane są do rejestru zabytków nieruchomych województwa opolskiego [6]. Największą grupę, 29 miast, stanowią miasta małe liczące do 20 tys. mieszkańców. W tej grupie aż 23 miasta liczą mniej niż 10 tys. mieszkańców, a najmniejsze, Korfantów i Ujazd, nie przekraczają 2 tys. mieszkańców. Pięć miast, Prudnik, Kluczbork, Brzeg i Nysa oraz Kędzierzyn-Koźle, można zaliczyć do miast średnich. Jedyne miasto przekraczające liczbę 100 tys. mieszkańców to Opole, stolica województwa.

2. CEL BADAŃ I ZAKRES PRACY

Celem opracowania jest scharakteryzowanie wybranych historycznych rynków miast województwa opolskiego w zakresie ich cech przestrzennych i funkcjonalnych, przedstawienie walorów i atutów oraz wskazanie elementów negatywnych, które zakłócają wizerunek rynku.

Do analizy wybrano rynki sześciu małych miast województwa opolskiego o zbliżonej liczbie ludności zawartej w przedziale 5–10 tys. Grupę tworzą w kolejności alfabetycznej: Głogówek, Grodków, Lewin Brzeski, Olesno, Otmuchów i Paczków (ryc. 1). Miasta te należą do czterech z jedenastu powiatów województwa opolskiego: brzeskiego (Grodków, Lewin Brzeski), nyskiego (Otmuchów, Paczków), oleskiego (Olesno) i prudnickiego (Głogówek). Olesno to siedziba powiatu, pozostałe miasta są siedzibami miejsko-wiejskich gmin.

Ryc. 1. Schemat województwa opolskiego ze wskazaniem lokalizacji analizowanych miast. Źródło: opracowanie autora

Fig. 1. The scheme of Opole Voivodeship with an indicated location of analyzed towns. Source: author's elaboration

3. RYS HISTORYCZNY

Dwa z analizowanych rynków to części układów staromiejskich Grodkowa i Lewina Brzeskiego położonych w powiecie brzeskim, w zachodniej części województwa opolskiego.

Układ staromiejski Grodkowa, o owalnym kształcie, charakteryzuje szachownica ulic z prostokątnym placem rynkowym. W mieście mieszka 8,9 tys. mieszkańców. Lewin Brzeski założony został na lewym brzegu Nysy Kłodzkiej, miasto obecnie liczy około 7 tys. mieszkańców. Otmuchów i Paczków, położone w południowo-zachodniej części województwa opolskiego, w powiecie nyskim, na Przedgórzu Sudeckim, historycznie należą do Dolnego Śląska. Układ staromiejski Paczkowa, o regularnym kształcie i proporcjach 1:2, wyróżnia się wśród śląskich miast¹. Otmuchów rozplanowany został na łagodnym stoku, u podnóża zamku. Dominantą przestrzenną miasta są górujące nad nim: zamek oraz barokowy kościół parafialny, w nieregularnej części staromiejskiej wyróżnia się duży plac rynkowy w formie zbliżonej do kwadratu². Zachowane dziedzictwo kulturowe obu miast oraz położenie w sąsiedztwie Jeziora Nyskiego, Jeziora Otmuchowskiego i Zalewu Paczkowskiego oraz Kotliny Kłodzkiej stanowi ich potencjał turystyczno-rekreacyjny. W Otmuchowie mieszka obecnie około 5,1 tys. mieszkańców, w Paczkowie prawie 7,9 tys. Głogówek usytuowany jest w graniczącym z Republiką Czeską powiecie prudnickim. W swojej historii był w posiadaniu książąt opolsko-raciborskich, następnie rodu Oppersdorffów; mieszka w nim około 5,7 tys. mieszkańców. Wydłużony układ staromiejski cechuje nieregularne rozplanowanie, plac rynkowy nie jest położony centralnie. O średniowiecznym rodowodzie Olesna świadczy szachownicowy układ ulic z kwadratowym, niezabudowanym rynkiem. Olesno to siedziba władz gminy i powiatu oleskiego znajdującego się na krańcach północno-wschodnich województwa opolskiego. W mieście mieszka ponad 9,5 tys. mieszkańców³.

4. RYNEK W PRZESTRZENI MIASTA. KSZTAŁT, WYMIARY, USYTUOWANIE

Rynki średniowiecznych układów staromiejskich województwa opolskiego to w większości prostokątne place o proporcji boków sięgającej 1:2, nieliczne zbliżone są kształtem do kwadratu. Odmiernym kształtem wyróżniają się place rynkowe Nysy i Głubczyc, z zaokrągleniem w formie ćwiartki koła. Analizowane rynki Lewina Brzeskiego (80 × 125 m) i Paczkowa (83 × 166 m) (ryc. 2) to wyraźnie wydłużone prostokąty o powierzchniach 1 ha i 1,4 ha. Również wydłużony kształt ma rynek w Głogówku, jeden bok lekko odchylony nadaje placowi kształt trapezu o powierzchni około 0,7 ha. Trzy pozostałe rynki: w Grodkowie (120 × 100 m), Oleśnie (około 70 × 70 m) i Otmuchowie (95 × 86 m) (ryc. 3) wymiarami zbliżone są do kwadratów o powierzchniach kolejno 1,2 ha, 0,5 ha i 0,8 ha⁴.

Znaczący okres rozwoju przestrzennego miast Śląska Opolskiego, już poza obrębem średniowiecznych murów, rozpoczął się w XIX w. Rynek położony dotychczas centralnie przestał być środkiem ciężkości rozwijającego się miasta. W Lewinie Brzeskim układ staromiejski, przylegając do Nysy Kłodzkiej, stanowi południowy kraniec miasta, które rozwija się zdecydowanie w kierunku północnym. W przypadku Grodkowa rozwój miasta następuje wzdłuż dróg wylotowych z przewagą urbanizacji w kierunku południowym. Rozwój terytorialny Głogówka i Otmuchowa odbywa się równomiernie w trzech kierunkach. Ich układy staromiejskie przylegają do terenów zieleni, które stanowią naturalną granicę. Układ staromiejski Paczkowa położony jest na północno-zachodnich obrzeżach miasta, barierą rozwoju przestrzennego stanowią rzeki: Nysa Kłodzka i jej dopływ Kamienna.

¹ Układ staromiejski Paczkowa jest świadectwem precyzyjnego procesu planistycznego [2, s. 471–475].

² Otmuchów jest typowym przykładem XIV-wiecznej realizacji urbanistycznej, pozbawionej już wcześniejszych cech regularności przestrzennej charakterystycznych dla m.in. XIII-wiecznego układu Paczkowa [2, s. 468–471].

³ Dane statystyczne dotyczące liczby mieszkańców analizowanych w artykule miast za [5, s. 180–181].

⁴ Wymiary rynków w Grodkowie, Lewinie Brzeskim, Otmuchowie, Paczkowie za [2, s. 313, 373, 470, 473]. Dane dotyczące wymiarów i powierzchni rynków w Głogówku i Oleśnie obliczono na podstawie ortofotomap dostępnych w portalu informacyjno-promocyjnym woj. opolskiego [7].

Ryc. 2. Paczków. Plan widokowy miasta F.B. Wenera z drugiej połowy XVIII w. Źródło: Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

Fig. 2. Paczków. View plan of the town by F. B. Werner from the second half of 18th century. Source: Wrocław University Library.

Ryc. 3. Otmuchów. Plan widokowy miasta F.B. Wenera z drugiej połowy XVIII w. Źródło: Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

Fig. 3. Otmuchów. View plan of the town by F. B. Werner from the second half of 18th century. Source: Wrocław University Library.

5. ZABUDOWA RYNKÓW

W wielu miastach Śląska Opolskiego historyczna zabudowa rynków zachowała się fragmentarycznie, głównie na skutek zniszczeń drugiej wojny światowej. Wiele pierzei rynków tworzą dziś współczesne budynki o funkcji mieszkaniowej i usługowych parterach zrealizowane głównie w latach 60. i 70. XX w. Nowa zabudowa została w większości wzniesiona zgodnie z historycznymi liniami zabudowy, nawiązując skalą do proporcji staromiejskiej tkanki. Stylistyka powojennej zabudowy nie kontynuowała charakteru dawnych pierzei, stosowano rozwiązania typowe dla zabudowy blokowej. Obok wewnątrz rynkowych miast województwa Opolskiego, zamkniętych kompletnym układem pierzei, są miasta, w których nie podjęto w okresie powojennym decyzji o odbudowie zniszczonych bloków zabudowy.

Rynki w Paczkowie, Lewinie Brzeskim i Głogówku wyznaczone są czterema kompletnymi pierzejami. W Grodkowie, dotkniętym mocno zniszczeniami II wojny światowej, jeden z przyrynkowych bloków zabudowy nie został odbudowany. Przestrzeń placu rynkowego w Oleśnie jest w części otwarta od strony północnej⁵. Zasadnicze zmiany nastąpiły po drugiej wojnie światowej w zabudowie otaczającej zbliżony do kwadratu rynek w Otmuchowie. Obecnie jest zamknięty tylko dwoma pierzejami: wschodnią i północną o współczesnej zabudowie. Brak pierzei zachodniej, z której zachowały się tylko dwa budynki, otwiera wewnątrz rynku na monumentalną frontową elewację barokowego kościoła. Brak pierzei południowej daje wgląd na starodrzew otaczający zamek. Rynek w Otmuchowie jedyny położony jest na pochyłym terenie, opadającym w kierunku wschodnim.

Analiza zabudowy rynków pozwala na szczególne wyróżnienie Paczkowa, w którym cztery pełne pierzeje rynku oraz blok śródrzynekowy tworzy właściwie w całości historyczna zabudowa, zróżnicowana stylistycznie oraz formalnie⁶. Choć zabudowa ta wymaga działań konserwatorskich, nosi cechy autentyczności i obrazuje etapy historycznego rozwoju przestrzennego Paczkowa. Na rynku w Głogówku historyczne kamienice pierzei tworzą, podobną do Paczkowa, interesującą różnorodność. Część wschodniej pierzei stanowi

⁵ Na XVIII-wiecznym planie Olesna autorstwa F.B. Wenera plac rynkowy jest otwarty od strony północnej. Określenie przyczyn (uwarunkowania historyczne, zniszczenia wojenne) obecnego braku fragmentu zabudowy w pierzei północnej rynku w Oleśnie wymagałoby podjęcia odrębnych badań.

⁶ Obok XIX-wiecznych eklektycznych kamienic o pulpitowych dachach znajdują się niższe szczytowe domy o cechach barokowych, wśród nich 35 budynków zabytkowych [6, s. 132–138].

współczesna zabudowa mieszkaniowa z usługami, z lat 60. XX wieku⁷. W zachodniej pierzei wzniesiono w latach 90. XX w. siedzibę banku, którego elewacja odwołuje się do rytmu trzech szczytowych kamienic. W zabudowie pierzei rynku w Lewinie Brzeskim, o mniejszej skali niż w Głogówku i Paczkowie, dominują historyczne dwukondygnacyjne kalenicowe domy, nadające rynkowi Lewina indywidualny i kameralny charakter.

W Grodkowie świadectwem charakteru dawnego rynku jest południowa pierzeja składająca się z trzykondygnacyjnych domów kalenicowych o wysokich dachach. Wschodnią pierzeję tworzą dwa ciągi bloków mieszkalnych o dwóch typach sekcji, naprzemiennie niższej i wyższej. Rynek Otmuchowa otaczają obecnie tylko dwie pierzeje: północna ze współczesną zabudową o płaskich dachach, usytuowana uskokowo na terenie ze spadkiem (ryc. 4), oraz wschodnia z historyczną, bezstylową zabudową. Budynki bloku śródrzynekowego w Otmuchowie reprezentują architekturę baroku, klasycyzmu i eklektyzmu. W Oleśnie dwie pierzeje rynku tworzą czterokondygnacyjne współczesne bloki, w historycznej zabudowie dwóch pozostałych pierzei wyróżnia się dawny, klasycystyczny ratusz.

W strukturze przestrzennej większości historycznych placów rynkowych wyróżniają się ratusze, budowle o indywidualnym i reprezentacyjnym charakterze, historyczne siedziby władz miejskich. Zabudowę śródrzynekową tworzą obok ratuszy w części miast również zespoły kamienic (Paczków, Otmuchów, Kluczbork) (ryc. 5). Jedyne nieliczne rynki woj. opolskiego (Głuchołazy, Olesno, Krapkowice) pozostają bez takiej zabudowy. Ratusze, wielokrotnie przebudowywane i odbudowywane, reprezentują obecnie najczęściej architekturę renesansu, baroku i klasycyzmu⁸ (ryc. 5).

Ryc. 4. Otmuchów. Współczesna zabudowa północnej pierzei rynku. Źródło: fot. autora

Fig. 4. Otmuchów. Modern buildings of the northern frontage of the market square. Source: photo by the author

Ryc. 5. Otmuchów. Blok śródrzynekowy, po lewej stronie kolumna maryjna. Źródło: fot. autora

Fig. 5. Otmuchów. Mid-market square block buildings, on the left side the St. Mary's column. Source: photo by the author

6. CHARAKTERYSTYKA FUNKCJONALNA RYNKÓW

Rynki małych miast, otoczone zabudową pierzejową, kontynuują pełnione dawniej funkcje. W parterach zabudowy zlokalizowane są lokale mieszczące sklepy ogólnospożywcze.

⁷ O płaskich dachach, czterech kondygnacjach, loggiach i schematycznie zróżnicowanej elewacji.

⁸ Ratusz w Głogówku to późnorenansowa budowla z dekoracyjnymi szczytami i wieżą z ostrosłupowym zwieńczeniem. Ratusze w Grodkowie i Lewinie Brzeskim to w obecnej formie budowle klasycystyczne; pierwszy z gotycko-renansową wieżą, drugi ze środkowym ryzalitem. Ratusze w Otmuchowie i Paczkowie, pierwotnie renesansowe, usytuowane są w blokach zabudowy śródrzynekowej. Wieża ratusza w Otmuchowie zwieńczona jest renesansowym hełmem z podwójną glorieta. Ratuszowi w Paczkowie również towarzyszy wieża, jej ostrosłupowy hełm z iglicą uległ zniszczeniu w 2013 roku [4, s. 58, 70–71, 104, 138, 153–157].

cze, mięsne, monopolowe, odzieżowe i obuwnicze, sklepy branży technicznej i papierniczej, ze sprzętem gospodarstwa domowego, piekarnie, drogerie, apteki i księgarnie. Wśród funkcji usługowych wymienić można siedziby oddziałów banków i firm kredytowych, salony kosmetyczne i fryzjerskie, solaria, kantory i lombardy. Usługi gastronomiczne ograniczone są do nielicznych restauracji, cukierni i kawiarni⁹.

Wizerunek rynków zakłóca niski poziom estetyczny witryn, szyldów oraz nośników reklam, który odbiega znacząco od wymaganych standardów jakości przestrzeni publicznej oraz pozbawiony jest cech estetyki i dotyczy również obiektów zabytkowych. Konieczna jest poprawa ich walorów plastycznych i jakości wykonania oraz uwzględnienie spójności działań reklamowych w sąsiednich lokalach. Jedynie siedziby banków wyróżniają się wyższymi standardami estetycznymi i unifikacją. Wartością dodaną działań na rzecz podniesienia walorów przestrzeni publicznej byłaby edukacja estetyczna mieszkańców.

Ze względów funkcjonalnych nie wszystkie ratusze są obecnie siedzibami miejskich władz. Wśród analizowanych sześciu rynków ratusze w Głogówku, Lewinie Brzeskim i Paczkowie mieszczą większość jednostek urzędów miejskich. W grodkowskim ratuszu znajdują się: Urząd Stanu Cywilnego, Biblioteka Publiczna i pizzeria (w podziemiach), a w Otmuchowie Informacja Turystyczna, Klub Seniora i również Biblioteka Publiczna.

Rynki, obok tradycyjnie sprawowanych funkcji handlowych i administracyjnych, stanowiły w swojej historii przestrzeń społeczną [3, s.11]. Współczesną kontynuacją tej funkcji są organizowane na płytach rynków imprezy kulturalne (koncerty muzyczne, występy taneczne, jarmarki, wystawy plenerowe) oraz wydarzenia sportowe (starty i mety biegów oraz rajdów rowerowych). Imprezy, na które wstęp jest bezpłatny, dostępne dla każdego, przyciągają wielu mieszkańców, często całej gminy, również turystów. Możliwość użytkowania rynków zależy od ich zagospodarowania oraz powierzchni wolnej od zabudowy. Ilość i atrakcyjność organizowanych imprez wynika z aktywności lokalnych władz i organizacji pozarządowych. Zrealizowane w wielu miastach Opolszczyzny programy rewitalizacji w zakresie poprawy jakości przestrzeni rynku sprzyjają takiej działalności. Większość imprez realizowanych na rynkach ma charakter cykliczny¹⁰. Imprezą odbywająca się od ponad 40 lat, znaną nie tylko w regionie, jest otmuchowskie Lato Kwiatów, w czasie którego obok wystaw w kompleksie zamkowym, na rynku odbywają się koncerty oraz uroczyste otwarcie imprezy z przejściem kwietnego korowodu. Wydarzenie to w lipcu przyciąga tysiące zwiedzających z Polski oraz Czech. W Paczkowie plac rynkowy ograniczony blokiem śródrynkowym, z niską jakością przestrzeni nie sprzyja organizowaniu imprez, choć gromadzi na co dzień mieszkańców (ryc. 6). Tradycyjne imprezy, jak Obchody Dnia Dziecka w Oleśnie czy spotkanie ze św. Mikołajem na rynku w Grodkowie, też cieszą się zainteresowaniem. W zimie rynki są również miejscem atrakcyjnych wydarzeń¹¹. Imprezy kulturalne i sportowe na rynkach miast Śląska Opolskiego nie tylko integrują i aktywizują mieszkańców, również promują dziedzictwo i potencjał miasta.

Na analizowanych rynkach dopuszczony jest ruch kołowy, a place w różnym zakresie włączone są w system komunikacyjny miast. Jezdnie prowadzone wzdłuż pierzei rynku są oddzielone od nich chodnikami dla pieszych. W Oleśnie, w wyniku rewitalizacji, część rynku wyłączona została z ruchu kołowego, a miejsca parkingowe ograniczono do jednej pierzei. W Grodkowie i Lewinie Brzeskim płyta rynku przeznaczona jest wyłącznie dla pieszych. W Paczkowie i Otmuchowie układ komunikacyjny: jezdnie, ciągi piesze i parkingi wymagają zdecydowanego uporządkowania, ruch kołowy degraduje obecnie prze-

⁹ W Otmuchowie potencjalnych klientów „odstrasza” restauracja „Zamkowa”, wolno stojący budynek z lat 70. XX w., wzniesiony u podnóża wzgórza zamkowego, nie zachęca również do wejścia restauracja „Carcassonne” w Paczkowie.

¹⁰ Wśród wydarzeń kulturalnych odbywających się na rynkach można wymienić Ogólnopolski Jarmark Kolekcjonerski w Oleśnie, wernisaż Ogólnopolskiego Pleneru Malarskiego w Lewinie Brzeskim czy wielkanocny Jarmark Tradycji Polsko-Czeskiej w Grodkowie, Dni Gminy Głogówek oraz projekt Uczta Głogówecka.

¹¹ W Grodkowie można włączyć się w Kolędowanie pod Ratuszem, a w Głogówku wysłuchać wigilijnego koncertu Młodzieżowej Orkiestry Dętej.

strzeń tych rynków (ryc. 7). Usunięcie ruchu kołowego z placów rynkowych, choć zrazu szokujące, z czasem zyskuje akceptację i docenienie zalet zarówno przez mieszkańców jak i użytkowników lokali [3, s.16].

Ryc. 6. Paczków. Spotkania mieszkańców na rynku. Źródło: fot. autora

Fig. 6. Paczków. Meetings of the inhabitants in the market square. Source: photo by the author

Ryc. 7. Paczków. Układ komunikacyjny rynku wymagający uporządkowania. Źródło: fot. autora

Fig. 7. Paczków. The transportation system demands regulations. Source: photo by the author

7. ZAGOSPODAROWANIE RYNKÓW

Po okresie powojennej odbudowy większości układów staromiejskich Śląska nastąpił proces degradacji tej przestrzeni w wyniku zaniedbań i remontów w niskich standardach materiałowych. Pierwsze możliwości podniesienia jakości przestrzeni historycznych rynków w Polsce przyniosła transformacja po 1989 r., jednak realizacja kompleksowych projektów rozpoczęła się na początku XXI w.

Wśród najnowszych działań należy wymienić rewitalizację rynków w Oleśnie i Grodkowie, które zdecydowanie podniosły jakość publicznej przestrzeni. Rewitalizacja rynku w Oleśnie realizowana w latach 2011–2013 obejmowała wymianę nawierzchni jezdni, chodników i płyty rynku z użyciem kostki i płyt granitowych, instalację podświetlanej fontanny tryskaczowej, wyeksponowanie zabytkowej studni oraz wprowadzenie stylowych elementów małej architektury¹². Ruch kołowy został ograniczony do dwóch pierzei, a miejsce parkingowe wyznaczone wzdłuż jednego boku płyty rynkowej. W 2010 r. zakończono rewitalizację rynku w Grodkowie¹³, w ramach projektu wykonano dojścia i dojazdy w formie ciągów pieszo-jezdnych z materiałów kamiennych, wybudowano trzy zespoły parkingów wokół płyty rynku. Elementy małej architektury dobrano w formach właściwych dla obszarów zabytkowych, a układ oświetleniowy rozbudowano o elementy iluminacyjne. Funkcję rekreacyjną tej przestrzeni wzbogaciła fontanna w formie wodnego placu. Zieleń placu stanowią nasadzenia klonów kulistych (ryc. 8, 9).

Rynki w Lewinie Brzeskim i Głogówku, choć o wysokich walorach zabytkowych, stanowią przestrzeń publiczną średniej jakości i wymagają dalszej rewitalizacji. Rynek w Lewinie Brzeskim ma charakter zielonego skweru z usytuowanym centralnie ratuszem i układem ulic wzdłuż pierzei (ryc.10,11). Uwagę zwraca dekoracyjna, kamienna nawierzchnia chodników oraz nawierzchnie jezdni z kostki brukowej. Zieleń wysoka wokół ratusza wymaga uporządkowania, a pozytywny obraz rynku zakłóca również parking przed głów-

¹² Rewitalizacja rynku w Oleśnie zajęła drugie miejsce w ogólnopolskim konkursie „Modernizacja roku 2013” w kategorii: rewitalizacja obszarów i zespołów urbanistycznych.

¹³ Rewitalizację rynku w Grodkowie zrealizowano w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007–2013.

nych wejściem do ratusza. W Głogówku nawierzchnia płyty rynkowej i jezdni wykonana jest z jednolitej kostki brukowej, system parkowania wymaga uporządkowania, brakuje elementów małej architektury. Kameralnym miejscem w przestrzeni tego rynku jest niewielki teren zieleni o geometrycznej kompozycji przed południową fasadą rynku.

Rynki w Otmuchowie i Paczkowie, o unikalnych walorach zabytkowych i kulturowych, to wnętrza urbanistyczne wymagające pilnych i kompleksowych działań rewitalizacyjnych [1, s. 18]. Nawierzchnia rynku w Paczkowie jest przypadkową kompozycją kamiennej kostki, bruku i płyt betonowych (tzw. trylinki) z elementami małej architektury z lat 60. i 70. XX w. Wizerunek obu rynków zakłóca ruch kołowy dopuszczony prawie na całej wolnej od zabudowy powierzchni oraz chaotycznie parkujące samochody.

Indywidualny charakter wnętrzom rynkowym nadają zachowane historyczne elementy zagospodarowania: rzeźby, pomniki i fontanny. Na rynkach w Głogówku, Oleśnie i Otmuchowie znajdują się XVII- i XVIII-wieczne kolumny maryjne. Pomnik św. Jana Nepomucena usytuowany jest na rynku w Oleśnie, w sąsiedztwie kolumny maryjnej. Obok historycznych pomników realizuje się nieliczne nowe w latach 70. XX w. przed ratuszem w Grodkowie odsłonięto popiersie urodzonego w tym mieście Józefa Elsnera. Dwie fontanny na rynku w Otmuchowie, choć obecnie w części przebudowane, utrwalone zostały przez F.B. Wernera na XVIII-wiecznej rycinie.

Ryc. 8. Grodków. Rynek w latach 60. XX w. Źródło: ze zbiorów Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Grodkowie

Fig. 8. Grodków. The market square in 1960ties. Source: from the collections of Municipal and Communal Public Library in Grodków.

Ryc. 9. Grodków. Efekty zakończonej w 2010 r. rewitalizacji rynku. Źródło: fot. autora

Fig. 9. Grodków. Effects of the market square's revitalization completed in 2010. Source: photo by the author

Ryc. 10. Lewin Brzeski. Rynek w latach 60. XX w. Źródło: archiwum autora

Fig. 10. Lewin Brzeski. Market square in 1960ties. Source: author's archive

Ryc. 11. Lewin Brzeski. Współczesny obraz rynku o charakterze zielonego skweru z centralnie usytuowanym ratuszem. Źródło: fot. autora

Fig. 11. Lewin Brzeski. Contemporary image of the market square as a green area with a centrally located Town Hall. Source: photo by the author

8. PODSUMOWANIE

Przedstawione rynki historycznych małych miast województwa opolskiego to wnętrza urbanistyczne o indywidualnym charakterze i wartościach zabytkowych wyrażonych zachowanym układem urbanistycznym i elementami struktury przestrzennej. W swojej ponad 600-letniej historii podlegały przemianom i przebudowom, obecnie w różnym zakresie kontynuują funkcje handlowe i administracyjne, ogniskując życie społeczne mieszkańców. Rynki Otmuchowa i Paczkowa, o największym potencjale kulturowym, wymagają kompleksowej rewitalizacji dla ożywienia i podniesienia jakości ich przestrzeni. Pozytywny wizerunek kształtują rynki w Grodkowie i Oleśnie, które po modernizacji stanowią atrakcyjną śródmiejską przestrzeń o wysokich walorach estetycznych.

W ożywianiu przestrzeni publicznej kluczową rolę pełnią właściwe rozwiązania komunikacyjne; trakty piesze łączące place i skwery organizują ruch w mieście, bezpośrednio dostępność pierzei ulic sprzyja rozwojowi funkcji handlowej i turystycznej, a wyprowadzenie tranzytowego ruchu kołowego poza staromiejskie układy buduje spójność, scala i przywraca wyrazistość przestrzeni miejskiej. Na rynkach Grodkowa, Lewina Brzeskiego i Oleśna w wyniku podjętych decyzji projektowych znacznie zwiększyła się proporcja powierzchni dostępnej dla pieszych w stosunku do tej przeznaczonej dla ruchu kołowego. Oddane do użytku w ostatnich latach obwodnice w ciągach dróg krajowych dla Grodkowa, Otmuchowa i Paczkowa uwolniły przestrzeń ich staromiejskich układów od ciężkiego ruchu tranzytowego, przywracając kameralny klimat i zwiększając bezpieczeństwo mieszkańców.

Efektom rewitalizacji rynków małych miast województwa opolskiego o średniowiecznym rodowodzie jest atrakcyjna przestrzeń publiczna spełniająca europejskie standardy estetyczne. Poddane remontom historyczne ratusze i zabudowa pierzei rynkowych, nowe, kamienne posadzki rynków, starannie projektowana zieleń, stylizowane elementy małej architektury przywracają dawną rangę „sercu miasta” (ryc. 12). Działania te ponadto sprzyjają ożywieniu funkcji handlowej i turystycznej, mogą stwarzać nowe miejsca pracy. Miejska przestrzeń publiczna o wysokich walorach estetycznych i artystycznych generuje pozytywne doznania oraz przeżycia i przyczynia się do rozwijania kontaktów i budowania więzi społecznych. Na uwagę również zasługują cykliczne imprezy kulturalne i wydarzenia sportowe realizowane z powodzeniem w zrewitalizowanej przestrzeni rynków stanowiąc kontynuację ich dawnej funkcji społecznej.

Ryc. 12. Namysłów. Wschodnia pierzeja rynku w 2012 r. Źródło: fot. autora

Fig. 12. Namysłów. Eastern frontage of the market square in 2012. Source: photo by the author

MEDIEVAL MARKET SQUARES AS INDIVIDUAL AND ATTRACTIVE PUBLIC SPACE OF SMALL-SIZED TOWNS IN OPOLE VOIVODESHIP

1. INTRODUCTION

Opolskie Voivodeship in Poland is the one that occupies the smallest territory, covering the surface of 9412 km² in area, which accounts for about 3% of the total area of the country. It has over a million inhabitants and the population density of 107 persons/km² and the national average equals 123 persons/km². It is situated in the southwest Poland, mostly in the lowlands in the Oder River basin, and the voivodeship borders the Czech Republic in the south. The Opole Region has a complex history. The Piasts, Czech kings and Austrian Habsburgs reigned there. In the mid-18th Century as a part of Silesia it was annexed by Prussia and Germany, afterwards. Most of the territory within the current administrative boundaries of the voivodeship constitutes the western part of Upper Silesia. About 20% of its territory is a part of Lower Silesia and the north-western part of the voivodeship historically constituted a part of Wielkopolska [Eng.: *Greater Poland*]. In Opolskie Voivodeship there are 35 towns, medieval Old Towns of 23 of them have been registered as immovable historic sites of Opolskie Voivodeship [6]. Small-sized towns of up to 20000 inhabitants make up the largest group of 29 towns. As many as 23 towns in this group have less than 10000 inhabitants and the smallest: Korfantów and Ujazd have no more than 2000 inhabitants. Five towns: Prudnik, Kluczbork, Brzeg, Nysa and Kędzierzyn-Koźle may be classified as medium-sized towns. The only town of more than 100000 inhabitants is Opole, the capital of the voivodeship.

2. AIM OF STUDY AND SUBJECT MATTER

The aim of the study is to characterise chosen historic town squares in Opolskie Voivodeship in terms of their spatial and functional characteristics, to show values and assets and to indicate negative elements that disrupt the image of the square.

Six market squares of small-sized towns in Opolskie Voivodeship with a similar number of inhabitants, between 5000 and 10000, have been chosen for the analysis purposes. The group consists of, in an alphabetical order: Głogówek, Grodków, Lewin Brzeski, Olesno, Otmuchów and Paczków (Fig. 1). The towns are situated in the four out of eleven powiats in Opolskie Voivodeship: brzeski (Grodków, Lewin Brzeski), nyski (Otmuchów, Paczków), oleski (Olesno) and prudnicki (Głogówek). Olesno is the capital of the powiat, other towns are capitals of municipal-rural gminas.

3. HISTORICAL OVERVIEW

Two of the analyzed market squares are the parts of the Old Towns in Grodków and Lewin Brzeski situated in Brzeski Powiat, in the western part of Opolskie Voivodeship. The layout of the Old Town in Grodków is oval-shaped, characterized by a regular street network with a rectangular-shaped market square. The town has 8900 inhabitants. Lewin Brzeski, the town established on the left bank of the Nysa Kłodzka River, has currently circa 7000 inhabitants. Otmuchów and Paczków located in the north-western part of Opolskie Voivodeship, in Nyski Powiat, in Przedgórze Sudeckie, are historically located in Lower Silesia. Paczków Old Town layout of regular shape and proportion of 1:2 stands out among Silesian towns¹⁴. Otmuchów was established on a gentle slope, at the foot of a castle. A castle and a baroque parish church, which overlook the town, are the main characteristic features of the layout of the town. A large square of a shape similar to

¹⁴The Old Town in Paczków is a proof of a precise planning process [2, pp. 471–475].

a square stands out in an irregular part of the Old Town¹⁵. Both towns have a tourism and recreational potential, because of the well-preserved cultural heritage and their location near water reservoirs: Nyskie Lake, Omuchowskie Lake, Paczkowski Lake, and the Kłodzko Valley. Otmuchów has circa 5100 inhabitants and Paczków nearly 7900 inhabitants. Głogówek situated in Prudnicki Powiat bordering the Czech Republic has more than circa 5700 inhabitants. In the past it was owned by Opole and Racibórz Dukes and later by the Oppersdorff Family. The elongated Old Town layout is characterized by irregular development, the market square is not located in the centre. The Medieval origin of Olesno may be found in a regular layout of streets and a square-shaped market square that is not built on. Olesno is the capital town of Oleski Powiat, which is located in the north-eastern part of Opolskie Voivodeship, and the Municipal Office is located there. The town has more than 9500 inhabitants¹⁶.

4. THE MARKET SQUARE IN THE URBAN SPACE. SHAPE, SIZE, LOCATION.

Market squares of the Medieval Old Towns in Opolskie Voivodeship are mainly rectangular-shaped with the sides proportion of 1:2. A few of them are square-shaped. Market squares in Nysa and Głubczyce have a distinctive shape with a curve in the form of a quadrant. The squares of Lewin Brzeski (80 × 125 m) and Paczków (83 × 166 m) (Fig. 2) under consideration make up distinctly elongated rectangles of 1 ha in area and 1.4 ha in area, respectively. The market square in Głogówek also has an elongated shape, one of the sides is slightly inclined in such a way that it forms a trapezoid shape of 0.7 ha in area. The three remaining squares: in Grodków (120 × 100 m), Olesno (circa 70 × 70 m) and Otmuchów (95 × 86 m) (Fig. 3) are similar in shape. These are squares of 1.2 ha in area, 0.5 ha in area, and 0.8 ha respectively¹⁷.

A period of significant spatial development of the towns in Opole Silesia, after the Middle Ages, began in the 19th Century. A market square that was earlier placed in the middle ceased to be the centre of a developing town. In Lewin Brzeski the Old Town adjacent to the Nysa Kłodzka River makes up the southern end of the town. The town develops distinctly northbound. In the case of Grodków it develops along roadways out of the town predominantly southbound. Territorial development of Głogówek and Otmuchów evolves evenly in three directions. Their Old Towns are adjacent to green areas which constitute a natural borderline. The Old Town in Paczków is situated in the north-western end of the town; rivers: Nysa Kłodzka and its inflow Kamienna are the barrier to the spatial development.

5. MARKET SQUARE BUILDINGS

In the many towns in Opole Silesia, only parts of historic market square buildings have remained, mainly because of the damage caused by the World War II. Many frontages of market squares are made up by modern residential buildings with space let for services on ground floors, erected in the 1960s and 70s. New buildings were erected according to historic building lines, corresponding to the proportions of the Old Town buildings. The style of post-war buildings did not follow the characteristics of the earlier frontage as the approach typical for block buildings were adopted. Apart from market squares of towns in Opolskie Voivodeship, that have been enclosed by means of a complete layout of front-

¹⁵Otmuchów is a typical urban example dating back to the 14th Century, that is without a spatial regularity characteristic for, among others, Paczków layout in the 13th Century [2, pp. 468–471].

¹⁶Statistical figures regarding the number of inhabitants in the towns under consideration, based on [5, pp. 180–181].

¹⁷Sizes of market squares in Grodków, Lewin Brzeski, Otmuchów, Paczków, based on [2, pp. 313, 373, 470, 473]. The figures regarding size and surface area of market squares in Głogówek and Olesno were calculated on the basis of ortho-photos available at the information and promotion portal of Opolskie Voivodeship [7].

ages, there are towns, in which in the post-war time the decision to rebuild destroyed buildings has never been taken.

Market squares in Paczków, Lewin Brzeski and Głogówek are enclosed by means of four complete frontages. In Grodków, which was severely damaged during the World War II, one of the buildings adjacent to the market square has not been rebuilt. The area of the market square in Olesno is partly open to the north¹⁸. Fundamental changes in buildings enclosing the square-shaped market square in Otmuchów occurred after the World War II. Currently it is enclosed by means of only two frontages: eastern and northern ones with modern buildings. The lack of western frontage, with only two buildings left, opens the market square to the monumental front façade of the Baroque church. The lack of southern frontage allows to view upon the old growth of trees encircling the castle. The market square in Otmuchów is the only one situated on a sloping terrain.

The analysis of market squares leads to the special distinction of Paczków, in which four complete frontages of the square and a building of the middle unit of the market square are all made up of historic buildings, varied in terms of style and form¹⁹. Although buildings require conservation, they have features of authenticity and they show the subsequent stages of historical spatial development of Paczków. In the market square in Głogówek, historic tenement houses of a frontage account for an interesting diversity, similarly to Paczków. A part of the eastern frontage is made up by modern buildings with space let for services on the ground floor, dating from the 1960ties²⁰. In the western frontage a bank headquarters was erected in the 1990s with a façade, that refers to the rhythm of three tenement houses with pitched roofs. The frontage of the market square in Lewin Brzeski, on a smaller scale than in Głogówek and Paczków, is made up mainly by historic two-storey houses with roofs with ridge, which account for the individual and quiet profile of the market square in Lewin.

The southern frontage of the market square in Grodków made up of three-storey houses with high roofs with ridge, constitutes the evidence for the historical value of the market square. The eastern frontage consists of two rows of residential blocks of two types of sections, lower and higher, by turns. The Market Square in Otmuchów is currently surrounded only by two frontages: the northern, made up by modern buildings with flat roofs, located on a slope, on a slippery terrain (Fig. 4) and the eastern one with the well-preserved, but with no style, historic buildings. Buildings of the middle unit of the market square in Otmuchów represent the architecture of the Baroque, Classicism and Eclecticism. In Olesno, the two frontages of the market square consist of modern, four-storey blocks and in-between the historic buildings within the two remaining frontages one can easily notice the distinctive profile of the former town hall in classicist style.

In the spatial structure of most of the historic market squares one can easily notice town halls, buildings that are original and presentable, historic offices of the municipal authorities. In some of the towns (Paczków, Otmuchów, Kluczbork) (Fig. 5), market squares are partially surrounded by complexes of tenement houses. There are only a few towns in Opolskie Voivodeship (Głuchołazy, Olesno, Krapkowice) where the market square is not surrounded with the aforementioned types of buildings. The town halls, which have been repeatedly rebuilt and reconstructed, now usually represent the architecture of the Renaissance, Baroque and Classicism²¹ (Fig. 5).

¹⁸On the map of Olesno dating back to the 18th Century made by F.B.Werner the market square is open to the north. Identification of the causes (historical conditions, war damage) of the current lack of a fragment of a building in the northern frontage of the market square in Olesno would require separate studies.

¹⁹Apart from Eclectic tenement houses with pent roofs, dating back to the 19th Century, there are shorter ones with pitched roofs and Baroque characteristics, including 35 historic buildings [6, pp. 132–138].

²⁰With flat roofs, four storeys, loggias and a schematically diverse façade.

²¹The Town Hall in Głogówek is a late-Renaissance building with decorative gables and the tower with a pyramid capstone. The town halls in Grodków and Lewin Brzeski, in their current form, are classicistic buildings; the former with a Gothic-Renaissance tower, the latter with the central break. Town halls in Otmuchów and

6. FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF MARKET SQUARES

The market squares in small towns surrounded by frontage buildings are still fulfilling their formerly performed functions. On the ground floor of the buildings there are grocery stores, butcher's, off-licence stores, clothing and footwear shops, stores offering articles from technical and paper industries, selling household appliances, bakeries, drugstores, pharmacies and bookshops. As far as their service-related functions are concerned, one can enumerate: offices of branches of banks and lenders, beauty salons and barber-shops, solariums, exchange offices and pawnshops. Gastronomic services are provided by a limited number of restaurants, pastries and coffee shops²².

The image of the market squares is distorted by unsightly shop windows, signboards and advertising media, which significantly diverge from the required quality standards within the public sphere, is not aesthetic, which also refers to historic buildings. It is crucial to improve the aesthetic values, quality and take into account the consistency in advertising of the neighbouring premises. Only the branch offices of banks are distinguished by higher aesthetic standards and unification. The added value to the undertaking aiming at the public space quality improvement would consist in aesthetic education of the inhabitants.

For functional reasons, not all town halls are now the seats of municipal authorities. Out of the six market squares under consideration, only three of them: in Głogówek, Lewin Brzeski and Paczków, the majority of organisational units of municipal offices are housed in the town halls. The Register Office, Public Library and a pizzeria at the basement are housed in the town hall in Grodków. A Tourist Information Centre, Senior Citizen Club and the Public Library are housed in the Town Hall in Otmuchów.

Market squares, in addition to their traditional commercial and administrative functions, made their history also as important social spaces [3, p.11]. Today they continue to fulfil that function, since numerous cultural events (music concerts, dance performances, fairs, exhibitions, open-air exhibitions) and sporting events (race take-offs and finish lines and bicycle races) are organized in the market squares. Events which are free and available to everyone attract many residents, often also from the whole gmina, as well as tourists. The possibilities to take advantage of market squares for various purposes depend on their development and the size of non-residential area. The number and attractiveness of the organized events results from the actions of local authorities and NGOs. The revitalization programmes aimed at improving the quality of the market space, which have been implemented in many cities of Opolskie Voivodeship, are conducive to such actions.

Most of the events is regularly organized in the market squares²³. 'Lato Kwiatów' [Eng. 'Flowery Summer'] has been repeatedly organized for over 40 years now and is famous not only in the region. During the Flowery Summer there are exhibitions in the Castle complex, and the market square is the venue for concerts and the festive opening of the celebration and the march of the flowery parade. Every year in July, this event attracts many tourists from Poland and the Czech Republic. In Paczków, where the market square is limited by large mid-market block buildings, additionally being a space of a poor quality, the market square is not conducive to organisation of such events. Still, it gathers many residents day in day out (Fig. 6). There are also highly popular events connected to tradition, like Children's Day Celebration in Oleśno or meeting with Santa Claus in the

Paczków, originally built in Renaissance style, are located in the mid-market block buildings. The town hall tower in Otmuchów is topped with a Renaissance cupola with a double gloriette and in Paczków with the pyramid cupola with a spire, which was destroyed in 2013 [4, pp. 58, 70–71, 104, 138, 153–157].

²² In Otmuchów the potential customers are deterred rather than welcomed by 'Zamkowa' restaurant, a building erected in the 70s of the 20th century, at the foot of the castle hill, 'Carcassonne' restaurant in Paczków also looks rather uninviting.

²³ Among cultural events taking place in the market squares, one may enumerate: all-Polish Collectors Fair in Oleśno, vernissage of the National Open Air Painting in Lewin Brzeski or the Fair of Easter Polish-Czech Tradition in Grodkow, 'Dni Gminy Głogówek' [Eng.: 'Days of Glogowek' Gmina] and the Project 'Uczta Głogówecka' [Eng.: 'Glogowek Feast'].

market square in Grodków. In winter the market squares are also a place of great events²⁴. Sports and cultural events in the market squares of Opole Silesia not only integrate and activate the residents, but also promote the heritage and potential of the city.

Vehicular traffic is allowable in the market squares under consideration, and the squares are connected to the transportation systems of the towns, to a varied extent. The roadways alongside the frontages of the market squares are separated from market squares by sidewalks for pedestrians. In Olesno, as a result of reconstruction, a part of the market square has been restricted to pedestrians and parking spaces are available only alongside a single frontage. In Grodków and Lewin Brzeski the flagstone of the market square is restricted only to pedestrians. In Paczków and Otmuchów the transportation system, i.e.: roadways, pavements and parking spaces demand strict regulations. Currently, the vehicular traffic shatters the antique space of the market squares (Fig. 7). Restricting the market squares to pedestrians, though at first shocking, with time gains acceptance and appreciation of both the residents and landlords [3, p.16].

7. DEVELOPMENT OF MARKET SQUARES

After the period of the post-war reconstruction, most of the Silesian Old Towns have gone through the process of degradation, which resulted from negligence and low-quality materials used in the reconstruction process. The first possibilities to raise the quality of the historic market squares in Poland appeared after the Polish political transformation of 1989. But the implementation of comprehensive projects was not possible until the beginning of the 21st Century.

The most recent measures include revitalization of the market squares in Olesno and Grodków, which has definitely improved the quality of the public space. Revitalization of the market square in Olesno, implemented within the years 2011–2013, encompassed the resurfacing works within the roadway, sidewalks and flagstone of the market square using the paving stone and granite slabs, as well as installing the illuminated sprinkling fountain and architectonically exposing the antique wells and introducing the stylish street furniture²⁵. The vehicular traffic has been limited to two frontages and parking spaces have been fixed along one frontage of the market square. The revitalization of the market square in Grodków was completed in 2010²⁶. The Project allowed to build the access paths and roads in the form of shared zones, made of stone, sober-coloured materials and three car parks around the market square. Street furniture was chosen in forms matching the historic sites, and lighting elements enriched the lighting system. Moreover, the water fountain in the form of a water square increased the recreational potential of the space. The planted Norway Maples constitute the greenery of the square (Fig. 8, 9).

Although the market squares in Lewin Brzeski and Głogówek are marked by their outstanding historical value, their aesthetic quality is still rather average and therefore they undoubtedly require further revitalization. The market square in Lewin Brzeski is a green square with a centrally located Town Hall and streets winding along the frontages (Fig. 10,11). The decorative stone pavement slabs and cobblestone paving the road are definitely worth noticing. By contrast, the high greenery around the Town Hall requires rearrangement. The image of the market square is also interfered by the car park in front of the main entrance to the Town Hall. In Głogówek, the pavement of the market square and the roadway is made of uniform cobblestone, the parking system requires ordering, the

²⁴ In Grodków one may join in the Carol Singing in front of the Town Hall, and in Głogówek one may listen to the Christmas Concert of the Youth Brass Band.

²⁵ Revitalization of the market square in Olesno was awarded the second place in the national competition entitled: 'Modernizacja roku 2013' [Eng: 'Best Modernization of the Year 2013'] in the category: 'rewitalizacja obszarów i zespołów urbanistycznych' [Eng.: 'revitalization of urban areas and clusters'].

²⁶ The revitalization of the market square in Grodków was completed in 2010 and implemented within the framework of the Regional Operational Programme of Opolskie Voivodeship 2007–2013.

street furniture is missing. A tiny green area of geometric composition in front of the southern façade of the market square constitutes an intimate space within the market place.

In addition, the market squares in Otmuchów and Paczków with their unique historical and cultural features are at the same time urban spaces that require urgent and comprehensive revitalization [1, p. 18]. In Paczków, the pavement of the market square seems to be an accidental composition of cobblestone, pavement and concrete slabs (the so called 'Trylinka' [meaning hexagonal concrete slabs]) and elements of street furniture dating back the 60s and 70s of the 20th Century. The image of both market squares is distorted also by vehicular traffic allowable almost within the entire non-residential area and the chaotically parked cars.

The distinctive profile of the market squares is shaped by the preserved historic elements: sculptures, monuments and fountains. In the market squares in Głogówek, Olesno and Otmuchów there are also St. Mary's Columns dating back to the 17th and 18th Century. Moreover, the Statue of St. John of Nepomuk is located in the market square in Olesno, in immediate proximity of the St. Mary's Column. In addition to historic sites, there are also some, which were erected not so long ago. In the 70s of the 20th Century, in front of the Town Hall in Grodków, the bust of the eminent resident of the city, Joseph Elsner, was unveiled. The two fountains in the market square in Otmuchów, though today partially rebuilt, were depicted on the eighteenth-century print by F.B. Werner.

8. CONCLUSION

The market squares of the historic small towns of Opolskie Voivodeship are urban spaces of individual profile and historical value marked by their unchanged historic urban arrangement and the elements of their spatial structure. In their more than 600-years-long history, they were subjected to numerous changes and reconstructions; today, to various degree, they continue to fulfil their commercial and administrative functions, constituting the pivotal space for social life of the inhabitants. The market squares in Otmuchów and Paczków, having the greatest cultural potential, demand comprehensive reconstruction and improvement of the quality of their space. Having been thoroughly reconstructed, the market squares in Grodków and Olesno constitute charming areas of an outstanding aesthetic value.

The key role in the public space's reviving performs proper transport solutions; pedestrian routes connecting lawns and squares organizes traffic in the town, direct accessibility of the frontages promotes the development of commercial and tourist functions. Furthermore the removal of the transit traffic outside the Old Town layouts builds cohesion, merges and re-establishes distinctness of the urban space. At the market squares of Grodków, Lewin Brzeski and Olesno, as a result of decisions made, ratio of the space available for the pedestrians compared with this intended for the road traffic has increased considerably. The beltways within the national roads, for Grodków, Otmuchów and Paczków, completed in recent years released the space of their Old Town layouts from heavy transit traffic, bringing back an intimate atmosphere and increasing the safety of their inhabitants.

The result of the revitalization of Opolskie Voivodeship's small towns' market squares of medieval origins is an attractive public space fulfilling European aesthetic standards. Renovated historic town halls and frontages development, stone pavements, thoroughly designed greenery, stylish street furniture, re-establish the old rank of "the heart of the city" (Fig. 12). Furthermore, these activities promote the reviving of commercial and tourist functions, may also create new work places. The urban public space of high aesthetic and artistic values generates positive sensations and experiences and also contributes to developing contacts and building social ties. Cyclical cultural and sport events organized

in the revitalized space of the market squares continuing their historical social function deserve also an attention.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Adamska M., Średniowieczne układy urbanistyczne miast Śląska Opolskiego. Stan zachowania i rewitalizacja, *Przegląd Budowlany* 2013, nr 3, s. 15–29.
- [2] Eysymontt R., *Kod genetyczny miasta*, ISBN 978-3-87969-355-9, Wrocław, Via Nova 2009.
- [3] Kosiński W., Studium i projekt odrestaurowania i rekompozycji zespołu rynkowego małego miasta polskiego na przykładzie Łańcuta, *Wiadomości Konserwatorskie* 2003, nr 13, s. 9–24.
- [4] Pilch J., *Leksykon zabytków architektury Górnego Śląska*, ISBN 978-83-213-4485-0, Warszawa, ARKADY 2008.
- [5] *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2013 r.*, Warszawa, Główny Urząd Statystyczny 2013.
- [6] *Wykaz obiektów nieruchomości zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego, stan na dzień 1 czerwca 2013 r.*
- [7] <http://www.mapy.opolskie.pl> (dostęp: 15.08.2014).

O AUTORZE

Doktor inżynier architekt, adiunkt w Katedrze Budownictwa i Architektury na Wydziale Budownictwa Politechniki Opolskiej. Kierunki zainteresowań badawczych: historia architektury i urbanistyki europejskiej od XVIII do XX w., ze szczególnym uwzględnieniem Śląska. Praktyka zawodowa w zakresie architektury i planowania przestrzennego.

AUTHOR'S NOTE

PhD in Architecture, an Assistant Professor in the Department of Civil Engineering and Architecture, Faculty of Civil Engineering, Opole University of Technology. Areas of research interests: history of architecture and urban planning from the 18th century to the 20th century, particularly with regard to Silesia region. Professional practice in the range of architecture and spatial planning.

Kontakt | Contact: mo.adamska@po.opole.pl